

ЯК РЮРИКОВИЧІ РОДИЧАЛИСЯ З «ЛАТИНЯНАМИ»

У X—XIV століттях із Русі до країн західної Європи пішли під вінець десятки князівських доньок. Із якими династіями найчастіше родичалися Рюриковичі, як довго тривали ці шлюби та скільки королів народили матері-русинок — дослідив Мирослав Волощук

Християнізація династії Рюриковичів наприкінці X століття, а водночас і навернення до нової віри більшості населення усієї Русі дали серйозний поштовх для розширення географії укладання шлюбних зв'язків із сусідніми володарями. Серед держав «латинського кола» руські князівни найчастіше йшли під вінець з найближчими сусідами-католиками — поляками, угорцями, чехами (загалом майже 40 випадків із приблизно 50 спільних шлюбів).

Серед найвеличніших за своїм статусом (хоча, можливо, і найнещаснішою в особистому житті) була Євпраксія Всеволодівна († 1109) — спершу наречена та дружина маркграфа Північної Саксонії Генріха Штаденського, а згодом дружина німецького імператора Генріха IV.

«ПОЛІТИЧНИЙ ТОВАР»

Із вагомим для доби Середньовіччя поглядом сексуальних відносин (статевого домінування чоловіка над жінкою, яка була позбавлена значної кількості прав), статистика була не на користь Рюриковичів. Вони видали заміж за іноземних володарів більше наречених, ніж самі пошлюбували.

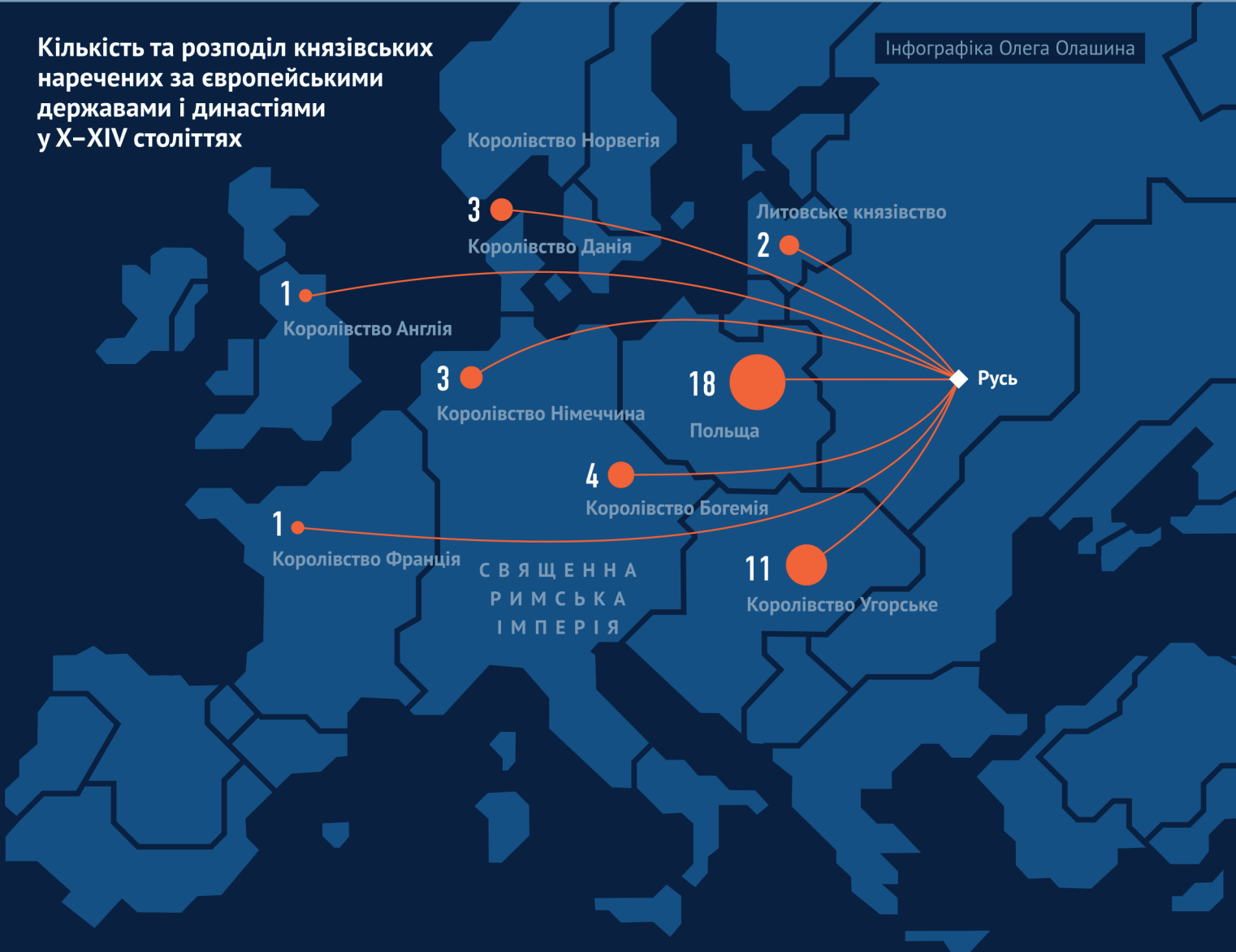

Волинський князь Ярополк Ізяславич із дружиною Кунегундою (Іриною), дочкою графа Орламюнде та Веймара Оттона I й Аделі Брабантської, перед апостолом Петром. До ніг апостола припадає його матір Гертруда (Олісава), дочка короля Польщі Мешка II і Рикси Лотаринзької, дружина Великого князя Київського Ізяслава Ярославича. Мініатюра з «Кодексу Гертруди», XI ст.

Князівни династії Рюриковичів у середньовічних державах Західної Європи

Кількість та розподіл князівських наречених за європейськими державами і династіями у X—XIV століттях

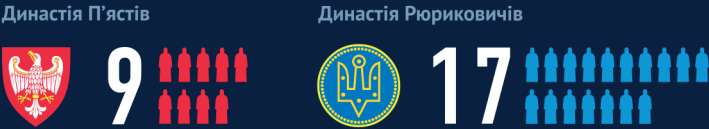
Інфографіка Олега Олашина

Держава	Вінценосні династії	Кількість князівен	Невінценосні династії	Кількість князівен
Польща	П'ясти	17	Влостовичі	1
Королівство Угорське	Арпади / Анжу	9	Гуткеледи	2
Королівство Богемія	Пшемислиди	4	—	—
Королівство Німеччина	Салічна династія	1	Шварцбурги	2
Королівства Данії та Норвегії	Естрідсени	3	—	—
Литовське князівство	Гедиміновичі	2	—	—
Королівство Франція	Капетинги	1	—	—
Королівство Англія	Етелінги	1	—	—

Шлюби між Рюриковичами та П'ястами

Кількість наречених з кожного боку

Динаміка двосторонніх матримоніальних відносин

Кількісний розподіл наречених протягом XI–XIV століть

Напрямки переїзду наречених

■ з руських міст до Польщі ■ з Польщі до руських міст

Кількість дітей від шлюбів

Інфографіка Олега Олашина

Найтриваліший шлюб

Конрад Мазовецький x Агафія Святославна

~40 років

Найплідніший шлюб

Конрад Мазовецький x Агафія Святославна

10 дітей

Образ молодої дівчини, потенційної нареченої, заручниці волі своїх батьків, як своєрідного «політичного товару», мабуть, сформувався саме тоді.

Шлюби укладали насамперед батьки наречених із метою династичного, політичного, військового врегулювання якихось справ між собою, а не з любові та природного потягу молодих осіб одне до одного. Однак, з іншого боку, за своїм статусом і можливостями наречені, видані заміж за межі Русі, мали на «новій батьківщині» більші права, ніж вдома. Наприклад, на землях Рюриковичів вони не могли вдруге

виходити заміж. Натомість у «латинському світі» для вельможних жінок таких перешкод не існувало.

Наше літописання зазвичай не вшановувало жінок належною увагою, навіть якщо вони вели активну політичну діяльність. Так історики впродовж століття ламають списи стосовно походження вдови «самодержця всієї Русі» Романа Мстиславича та матері короля Данила Романовича — Анни. Натомість про життя деяких князівен, що після шлюбу опинилися в інших країнах, залишилося немало іноземних писемних свідчень придворних істориків.

Найбільше відомостей збереглося про трьох руських князівен: доньку Ярослава Мудрого — Анну, королеву Франції (1051–1060), дружину Генріха I († 1060), а після його смерті — графа Рауля де Крепі; доньку колишнього новгородського князя Ярослава Володимировича — Гримиславу († 1258), краківсько-сандомирську княгиню (1208/1209–1211 — до 1227), вдову польського володаря Лешека Білого; і, врешті, про доньку колишнього галицького князя Ростислава Михайловича, що від 1247 року був господарем Мачви — Кунегунду († 1285), королеву Чехії (1261–1278), дружину короля Пшемисла II Оттокара. До слова, син Кунегунди

Вацлав II († 1305) короткий період був королем Чехії та Польщі, а її онук Вацлав III († 1306) — королем Чехії, Угорщини та Польщі.

ШЛУБИ З П'ЯСТАМИ

Найчастіше, як свідчать генеалогічні студії, руські князі родилися із польськими П'ястами. Таких двосторонніх шлюбів було 25 (може, 26). Із переліку укладених шлюбів 21 — плідний (6 — на Русі, 15 — на землях П'ятів), 5–6 — безплідні (один-два — на Русі, чотири — у Польщі). Динаміка їх укладання упродовж століть була нерівною: в XI столітті з Русі видали три особи, а прибуло дві; у XII столітті заміж за П'ятів вийшло п'ятеро осіб, за Рюриковичів — четверо-п'ятеро;

у XIII столітті з Русі виїхало вісім осіб, а на Русь — дві; натомість у XIV столітті з Русі вийшла заміж лише одна наречена й жодна не приїхала. З володінь династії Рюриковичів наречених видавали з Києва, Чернігова, Галича, Луцька, волинського Володимира, Белза, Холма або Львова.

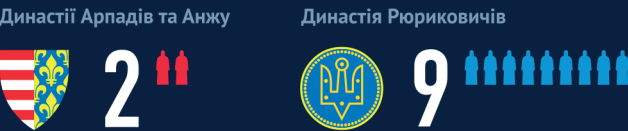
Натомість наречених з династії П'ятів направляли до Києва, Муром, Новгорода, волинського Володимира (двічі), Чернігова, Дорогочина та Львова. Руські князівни прибували на землі П'ятів до Кракова, Плоцька або Черська, Вроцлава (?), Гнєзна, Познані, Добжиня, Серадзі та Битома. Натомість П'ятівни виїжджали до земель Рюриковичів із Острова Ледницького

або Гнєзна, Кракова, Плоцька, Добжиня або Ленчиці.

На землях П'ятів від матерів-русинок народилося не менше 44 дітей. Іменослов народжених від князівен із династії Рюриковичів містив чіткі руські впливи (Ярослав, Юрій, Святослава, Ольга, Євдокія, Марія, Євфимія). При цьому найчастіше хлопчиків називали Болеславом (сім разів), Владиславом (шість разів) та Мешком (п'ять разів). Водночас польські матері народили не менше 14 дітей, та жодного впливу П'ятів на іменослов новонароджених не було. Часто хлопчиків називали Володимиром (двічі). Від матері-русинки Добронеги-Марії Борисівни був, зокрема, народжений король Польщі у

Шлюби між Рюриковичами та Арпадами й Анжу

Кількість наречених з кожного боку

Динаміка двосторонніх матримоніальних відносин

Кількісний розподіл наречених протягом XI–XIV століть

Найтриваліший шлюб

Лев Данилович x Констанція Угорська

~41 рік

Напрямки переїзду наречених

■ з руських міст до Угорщини ■ з Угорщини до руських міст

Кількість дітей від шлюбів

Найплідніший шлюб

Гейза II x Єфросинія Мстиславівна

8 дітей

Інфографіка Олега Олашина

pinterest.com

Плоцька патена (літургійна посуда в Католицькій Церкві). У верхньому лівому куті зображена Агафія Святославна († 1248), донька сіверського та перемишльського князя Святослава Ігоревича, дружина мазовецького князя Конрада

1076–1079 роках Болеслав Щедрий (Сміливий). Натомість від матері-польки Аґнєшки появилася на світ Роман Мстиславич, який у 1198/1199 році об'єднав Галичину та Волинь в одну державу.

Шлюб мазовецького князя Конрада з Агафією Святославною — найтриваліший у володіннях П'ястів (1207/1208–1247). Ця ж сім'я була найпліднішою і мала щонайменше 10 дітей. Натомість на Русі прикладом вірності став матримоніальний союз Ізяслава Ярославича з Гертрудою, донькою Мешка II. Ізяслав та Гертруда жили в шлюбі від 1043/1044 до 1078 року. Натомість найпліднішими були відразу кілька шлюбів, у яких народилося троє (з певною вірогідністю — четверо) дітей:

князів Мстислава Ізяславича († 1170) з Аґнєшкою — троє (можливо, четверо) синів, Всеволода Святославича Чермного († 1215) з невідомою донькою Казимира Справедливого — один син та двоє (можливо, троє) доньок, а також матримоніальний союз короля Русі та князя Володимирії Юрія I († 1308 або 1315) з донькою куявського князя Казимира Євфимією — двоє синів та одна (можливо, двоє) доньок.

ПІД ВІНЕЦЬ З АРПАДАМИ Й АНЖУ

Друге місце серед західних сусідів у шлюбній дипломатії Рюриковичів займали угорські Арпади. Не лише через спільність кордонів, а й близькість мов (при угорському дворі умовне

«слов'янське есперанто» було, мабуть, другою з найуживаніших мов), культур, а також схожість традицій монарших дворів. Усього було укладено 11 міждинастичних шлюбів та чотири напіввінченосних одружень. У X–XI століттях з Русі видали три особи, на Русь — одну. У XII столітті — теж три особи, а на Русь — жодної. Впродовж XIII століття наречених з Русі було двоє (а також сюди зараховуємо Ростислава Михайловича, котрий переїхав жити «у зяті»), а на Русі з'явилася одна особа. І нарешті у XIV столітті з Русі видали заміж одну особу, на Русь — жодної. Найчастіше наречених направляли до Угорщини з Києва (щонайменше тричі, а може й більше разів), Переяслава, Галича, Львова та кількох до кінця не встановлених князівських осередків. Натомість угорські наречені зазвичай опинялися в Новгороді або волинському Володимирі, рідше — Галичі, Львові.

Цікаво, що вінченосних угорок не видавали до таких знакових резиденцій династії Рюриковичів, як Київ, Чернігів, Переяслав, Суздаль, Владимир-на-Клязьмі. Абсолютну більшість шлюбів угорські володарі та вельможі укладали із доньками київських та близьких до київського престолу волинських князів — точно зафіксовано п'ять випадків. Тричі «читаються» шлюби із доньками галицьких князів чи князів так званої «Великої» Галицької землі, наприклад, перемишльських. Одного разу шлюб укладено із сестрою володаря Королівства Русі (Regnum Russiae) (Карл Роберт і Марія Львівна).

Внаслідок шлюбів в Угорщині від матерів-русинок народилося вісім хлопчиків і семеро дівчаток, на Русі від матерів-угорок — семеро хлопчиків і шестеро дівчаток. Народженими від матерів-русинок були четверо угорських королів — Соломон († 1087),

Христос коронує Ярополка Ізяславича та його дружину Кунегунду (Ірину). Мініатюра з «Кодексу Гертруди», XI ст.

Бела II († 1141), Стефан III († 1172) і Бела III († 1196). Від вінченосної угорки народжений знаменитий король Русі та князь Володимирії Юрій I. Найтривалішими виявилися шлюби Лева Даниловича († близько 1301) із Констанцією († після 1287/88) — 40–41 рік, Андрія I († 1060) із Анастасією Ярославною († близько 1096) — майже 23 роки та Ростислава Михайловича з Анною († після 1270) — 21–22 роки.

Найпліднішими, натомість, стали шлюби Гейзи II († 1162) з Єфросинією Мстиславівною († 1193) — восьмеро дітей (чотверо хлопчиків і четверо дівчаток) та Ростислава Михайловича з Анною — семеро дітей (троє хлопчиків і четверо дівчаток).

Отож династія Рюриковичів, як чи не найбільше розгалужена із усіх інших європейських династій середньовічної

доби, активно брала участь у європейській матримоніальній політиці. І що цікаво — наречені з Русі ставали відомими володарками далеко за межами своєї малої батьківщини (чого лише варті приклад Анни Ярославни), часом вагомо впливаючи на політичне життя Франції, Угорщини, Польщі та інших європейських держав.

Мирослав ВОЛОЩУК